

ابعاد نظامی و سیاسی استقرار سپر موشکی امریکا در لهستان و چک

رحمن قهرمانپور*

چکیده

ایالات متحده در سال‌های اخیر علی‌رغم مخالفت شدید فدراسیون روسیه بر استقرار سیستم دفاع موشکی در کشورهای چک و لهستان دارد. روسیه معتقد است که این اقدام در بلندمدت موازنه قوای هسته‌ای را در سطح نظام بین‌الملل به نفع امریکا و به ضرر روسیه تغییر خواهد داد. از نظر روسیه، مکان استقرار سپر موشکی امریکا در لهستان و چک به گونه‌ای است که امکان نظارت بر فعالیت‌های موشکی روسیه به خصوص در غرب این کشور را برای امریکا فراهم می‌آورد و در عین حال می‌تواند با استفاده از موشک‌های رهگیری که در نظر دارد در لهستان مستقر نماید، علاوه بر نابود کردن موشک‌های پرتابی روسیه از مسیر قطب شمال به سمت امریکا، زرادخانه موشکی روسیه را هم در صورت وقوع یک بحران پیش‌بینی نشده، نابود کند. در مقابل امریکایی‌ها ادعا می‌کنند که سپر موشکی اروپایی در شرایط فعلی به آن اندازه پیشرفته نیست که قادر به رهگیری موشک‌های سریع‌السیر روسیه باشد و تنها به کار حفاظت از خاک اروپا و سپس امریکا در برابر تهدیدات موشکی از ناحیه خاورمیانه به ویژه ایران می‌آید، روسیه در برابر این استدلال می‌گوید بهترین مکان برای استقرار سپر موشکی جهت مقابله با تهدیدات موشکی ایران جنوب اروپا یا مکانی در پیرامون ایران می‌باشد و روسیه با چنین کاری مخالفتی نخواهد کرد. به نظر منتقدان سپر موشکی، نه تنها توان موشکی ایران در حدی نیست که امریکا یا اروپا را تهدید کند، بلکه اصولاً ایران تمایلی به این کار ندارد. از طرف دیگر آزمایش‌های انجام شده برای رهگیری موشک توسط وزارت دفاع امریکا با موفقیت قابل توجهی همراه نبوده و در موارد متعدد به شکست انجامیده است.

کلید واژه‌ها

موشک‌های رهگیر، سپر موشکی، رادار باند X، لهستان، چک، روسیه، رادار هشداردهنده اولیه، موشک‌های بالستیک بین‌قاره‌ای (ICBM)، ابتکار دفاع استراتژیک (SDI)، مرحله پرتاب، مرحله میانی، مرحله نهایی، برنامه حمایت دفاعی (DSP)، دفاع نهایی در ارتفاع بالا (THAAD).

Email: rahbon@yahoo.com

* پژوهشگر مرکز تحقیقات استراتژیک

تاریخ پذیرش: ۸۷/۰۵/۱۲

تاریخ ارسال: ۸۷/۰۳/۰۹

فصلنامه راهبرد / سال شانزدهم / شماره ۴۸ / تابستان ۱۳۸۷، ص ۷-۱۶

مرکز تحقیقات استراتژیک

درآمد

هنوز مکان آن را تعیین نکرده است. قرار است آمریکا با ارتقاء کیفیت رادارهای بانده X خود در جزایر مارشال آنها را برای استقرار در جمهوری چک منتقل کند.

نحوه کارکرد سیستم دفاعی این گونه خواهد بود که در صورت پرتاب موشکی فرضی از سوی ایران رادارهای اخطاردهنده اولیه واقع در نزدیکی مرزهای ایران اطلاعات اولیه را به رادار بانده X در پراگ خواهند فرستاد و این رادار با

شناسایی کلاهک سوار شده بر موشک بالستیک بین قاره‌ای و مسیر حرکت آن، موقعیت موشک‌های رهگیر در لهستان را برای نابود

کردن موشک بالستیک در مرحله میانی پرتاب، تنظیم خواهد کرد. از آنجا که سرعت برخورد دو موشک بسیار بالاست لذا قطعات آنها پس از انفجار در فضا پودر شده و به سطح زمین باز نخواهند گشت. چون موشک‌های رهگیر و رادار بانده X در لهستان و چک مستقر می‌شوند

می‌توانند افزون بر ردیابی و رهگیری موشک‌های احتمالی ایران، موشک‌های بالستیک بین قاره‌ای پرتابی از سوی روسیه را نیز ردیابی کنند؛ هرچند رهگیری و منفجر کردن آنها کار ساده‌ای نیست. اما در یک شرایط بسیار بحرانی اگر روسیه بخواهد با موشک‌های

اصرار آمریکا بر استقرار سیستم دفاع موشکی در لهستان و چک و مخالفت شدید روسیه با این امر پرسش‌های جدی در مورد اهداف واقعی آمریکا از انجام چنین کاری مطرح می‌کند. روسیه این سپر موشکی را در مرحله اول علیه خود و نه ایران می‌داند و آمریکا این ادعا را رد می‌کند. نوشته زیر نگاهی به ابعاد مختلف این موضوع دارد.

مکان و اجزای سپر موشکی آمریکا در اروپا

سپر موشکی آمریکا در اروپا از سه قسمت تشکیل شده است:

- ۱) رادار هشداردهنده اولیه،
- ۲) رادار تشخیص دهنده ادوات سوار شده بر موشک و
- ۳) موشک‌های رهگیر.

بر اساس برنامه کنونی آمریکا، قرار است رادار تشخیص دهنده ادوات سوار شده به موشک موسوم به رادار بانده X در نزدیکی پراگ پایتخت چک و موشک‌های رهگیر در لهستان مستقر شوند. رادار هشداردهنده اولیه قرار است در نزدیکی مرزهای ایران مستقر شود، اما آمریکا

بالستیک بین قاره‌ای (ICBM) خود خاک ایالات متحده را هدف قرار دهد، موشک‌های رهگیر واقع در لهستان در صورت ارتقاء فنی می‌توانند این موشک‌های روسیه را در فضا نابود کرده و مانع از رسیدن آنها به خاک امریکا شوند. به همین دلیل کارشناسان نظامی روسیه، سپر موشکی اروپایی را دومین لایه سپر موشکی ملی امریکا برای حفاظت از خاک امریکا می‌دانند. اما اگر موشک‌های رهگیر و رادارهای مربوطه در جنوب اروپا مستقر شوند، قادر به رهگیری و ثبت فعالیت‌های موشکی روسیه نخواهند بود؛ بنابراین روسیه اصرار دارد امریکا مکان استقرار سپر موشکی را به جنوب و غرب اروپا منتقل کند و با استقرار آن در مجاورت بخش اروپایی روسیه به شدت مخالف است. افزون بر این، سپر موشکی در لهستان و چک کل اروپا را تحت پوشش قرار نمی‌دهد و قرار است با متصل کردن آن به برنامه دفاع موشکی ناتو، کل قاره اروپا تحت حفاظت قرار گیرد.

امریکایی‌ها معتقدند سطح فنی سپر موشکی لهستان و چک در حال حاضر خیلی پیشرفته نبوده و این سپر قادر به رهگیری و نابود کردن موشک‌های بالستیک روسی نیست. اما روس‌ها معتقدند امریکا برنامه مفصلی برای پیشرفته‌تر کردن این سپر در آینده دارد و این کار تهدیدی آشکار برای روسیه است. در چنین شرایطی امریکا قادر خواهد بود با موشک‌های رهگیر خود در لهستان (که خود موشک بالستیک بین قاره‌ای با ۲۱۵۰۰ کیلوگرم وزن می‌باشد) زرادخانه موشکی روسیه در شمال مسکو را هدف قرار داده و در صورت بروز بحران به سرعت آنها را نابود کند و این یعنی کاهش دادن قابلیت بازدارندگی هسته‌ای روسیه. بنابراین اگر امریکا بر استقرار سپر موشکی در لهستان و چک اصرار کند روسیه ناگزیر از بازنگری توان موشکی خود است که در سال‌های گذشته آن را کاهش داده است. نتیجه آنکه روسیه با اصل استقرار سپر موشکی در اروپا از سوی امریکا مشکلی ندارد ولی با استقرار این سپر در لهستان و چک و در نزدیکی بخش اروپایی روسیه مخالف است و لذا به امریکا پیشنهاد داده است این سپر را در جنوب اروپا مستقر کند.

مشکلات فنی دفاع موشکی

ایجاد سپر موشکی برای مقابله با تهدیدات موشک‌های بالستیک اساساً ایده‌ای بلندپروازانه است که از زمان طرح آن در دوران ریگان و

با عنوان ابتکار دفاع استراتژیک (SDI)^۱ با مشکلات زیادی در اجرا مواجه شد تا حدی که در دوره کلینتون و پیش از حوادث ۱۱ سپتامبر به حالت تعلیق درآمد. مطالعات مختلف از سوی مهندسان و فیزیکدانان نیز بر وجود چنین مشکلاتی صحه گذارد و کنگره آمریکا را برای حمایت مالی از این طرح دچار تردید کرده است. با این حال نومحافظه کاران بر اجرای آن اصرار دارند.

۱. امکان فریب رادارها

با نصب کردن کلاهک‌هایی از جنس‌های مختلف به موشک بالستیک می‌توان رادارها را فریب داد، زیرا تشخیص دقیق اجسام نصب شده روی موشک بسیار مشکل است. هرچند رادار باند X مورد نظر آمریکا برای استقرار در چک می‌تواند اجسامی بین ۲۰-۳۰ سانتی متر را تشخیص دهد، ولی آزمایش‌های مختلف نشان می‌دهند ضریب خطا در شناسایی و تشخیص زیاد است. بنابراین ممکن است رادار با تشخیص اشتباه موشک رهگیر را به سمت کلاهک اصلی هدایت نکند.

۲. امکان حمل کلاهک‌های مختلف توسط

یک موشک بالستیک بین قاره‌ای

برخی موشک‌های بالستیک بین قاره‌ای روسیه

(۱) مرحله پرتاب و اوج‌گیری که موشک را

به خارج جو راهنمایی می‌کند،

(۲) مرحله میانی که موشک بالستیک از جو

خارج شده است و

(۳) مرحله نهایی که در آن بدنه اصلی موشک

1. Strategic Defense Initiative

قادر به حمل ۶ کلاهک به صورت همزمان می باشند و موشک رهگیر قادر به نابود کردن همه این کلاهک ها نیست. موشک های SS-18 و SS-24 روسیه می توانند تا ده کلاهک را با خود حمل کنند. هدف قرار دادن و منهدم کردن همه این کلاهک ها در عمل بسیار مشکل است.

۳. عدم اطمینان به عملکرد ابزار انهدام

تا دهه ۱۹۸۰ آمریکا در موشک های رهگیر از کلاهک هسته ای بهره می گرفت، یعنی بعد از جدا شدن حمل کننده کلاهک در دو مرحله،

کلاهک هسته ای ضمن برخورد با کلاهک پرتاب شده از سوی دشمن در سرعت بسیار بالا

آن را نابود می کرد. از دهه ۱۹۸۰ به جای کلاهک هسته ای از وسایل انفجاری معمولی برای نابود کردن کلاهک های دشمن در یک برخورد شاخ به شاخ استفاده می شود که این وسیله سرعت بسیار بالایی دارد، چون سرعت موشک رهگیری که کلاهک آن چندان سنگین نیست،

حدود ۴۰ درصد بیشتر از موشک های بالستیک معمولی است.

مفهومی که برای توصیف این نابودی شاخ به شاخ مورد استفاده قرار می گیرد انهدام با انرژی جنبشی^۲ است. یعنی وسیله انفجاری،

انرژی سینتیکی بسیار بالایی هنگام برخورد با موشک بالستیک دارد. این وسیله در رهگیرهای پاتریوت و در رهگیری موشک های بالستیک کوتاه برد و میان برد موفق بوده است. اما در مورد موفقیت آن در رهگیری موشک های بالستیک بین قاره ای تردید وجود دارد و آزمایش های صورت گرفته در این مورد چندان موفق نبوده است. به کارگیری کلاهک های هسته ای در موشک های رهگیر و برای انهدام موشک پرتاب شده هم مشکلات خاص خود را دارد.

۴. تغییر مسیر موشک رهگیر بر اثر عوامل پیش بینی نشده جوئی

تغییر شرایط جوئی می تواند پیش بینی های صورت گرفته را مختل کند. این تغییرات حتی می توانند در فشارهای بالا منجر به تغییر مسیر موشک رهگیر شده و مانع برخورد دقیق آن به هدف مورد نظر شوند.

۵. مشکلات سیستم هشداردهنده اولیه ماهواره ای

در حال حاضر آمریکا برای دریافت نخستین اطلاعات هشداردهنده در مورد پرتاب یک

2. Kinetic Kill

موشک بالستیک از ماهواره DSP یا برنامه حمایت دفاعی^۳ استفاده می کند. اما این ماهواره در تشخیص به موقع وسیله پرتاب شده با مشکلاتی مواجه است. این سیستم از حس گره های فرسوخ برای تشخیص موشک پرتاب شده بهره می گیرد. هر ماهواره تلسکوپی دارد که پیوسته کل کره زمین را رصد می کند و به دنبال تشعشعات فرسوخ شعله ور شده در هنگام پرتاب موشک ها می گردد. تلسکوپ های DSP برای جلوگیری از ظهور بی نظمی در طول موج هایی عمل می کنند که باعث می شود نتوانند شعله های خارج شده از موشک در هنگام پرتاب را در پایین تر از ارتفاع ۱۰ کیلومتری رصد و شناسایی کنند. این امر باعث می شود زمان تصمیم گیری برای پرتاب موشک رهگیر کمتر شود.

مشکل دیگر این است که هواپیمای جت نیز می تواند تشعشعات فرسوخ داشته باشند و این سیستم هشدار دهنده اولیه را دچار مشکل می کند. این مشکل در روش رهگیری در مرحله پرتاب به مراتب بیشتر است. به همین دلیل آمریکا به دنبال راه اندازی یک سیستم پیشرفته تر هشداردهی اولیه در فضا است.

مسائل سیاسی سپر موشکی در اروپا

افزون بر مشکلات فنی، آمریکا در راه اندازی سپر موشکی در لهستان و چک با مشکلات سیاسی زیر مواجه است.

- نارضایتی افکار عمومی لهستان و چک از استقرار این سیستم در این دو کشور؛

- تهدید چک و لهستان از سوی روسیه و حتی تهدید به انتقام گیری در صورت پذیرش استقرار سپر موشکی آمریکا؛

- ابهام در توافق آمریکا و لهستان و چک در مورد نحوه اداره تأسیسات سپر موشکی؛

- تهدید آذربایجان توسط روسیه برای اجازه ندادن به آمریکا برای استقرار رادار هشدار دهنده اولیه در خاک خود؛

- نگرانی اروپایی ها از استقرار موشک های روسی در خاک اروپا در صورت استقرار سپر موشکی آمریکا در لهستان و چک؛

- نگرانی اروپایی ها از افزایش تنش میان آمریکا و روسیه به خاطر استقرار سپر موشکی.

ادعاهای روسیه در مخالفت با استقرار سپر موشکی در لهستان و چک

مقامات روسی در اثبات اینکه هدف اصلی

امریکا از استقرار سپر موشکی در اروپا تضعیف روسیه است به موارد ذیل اشاره می‌کنند:

- ارتقاء سیستم‌های سپر موشکی و افزایش تعداد موشک‌های رهگیر در آینده از سوی امریکا تهدیدی جدی علیه منافع روسیه است. این ارتقاء می‌تواند قدرت ضربه‌زدن امریکا به اهداف نظامی روسیه و نیز رهگیری موشک‌های روسی را افزایش دهد.

- انتخاب لهستان و چک در مجاورت بخش اروپایی روسیه نشان از نیت امریکا برای نظارت بر فعالیت‌های موشکی روسیه و مقابله با قدرت ضربه‌زدن روسیه به امریکا دارد و هدف نهایی از این کار برهم‌زدن موازنه هسته‌ای موجود میان دو کشور است.

- موشک‌های رهگیر امریکا در لهستان می‌توانند موشک‌های بالستیک بین‌قاره‌ای روسیه را رهگیری و منهدم کنند. آنها حتی قادر به انهدام سیلوهای موشکی روسیه در اطراف مسکو می‌باشند. موشک‌های رهگیر پرتاب شده از لهستان می‌تواند ۱۸-۲۵ موشک بالستیک بین‌قاره‌ای SS-25 روسیه مستقر در ۳۴۰ کیلومتری شمال غرب

مسکو را منهدم کند.

- رهگیری موشک‌های پرتابی روسیه در مناطق مجاور بخش اروپایی آن راحت‌تر است. این سیستم می‌تواند تمام موشک‌های روسی پرتاب شده از غرب اورال به سمت خاک امریکا را رهگیری کند.

- رادار مستقر در چک در صورت ارتقاء کیفیت در آینده قدرت ردیابی همزمان صدها هدف و از جمله اهداف در روسیه را دارند.

- امریکا به دنبال ایجاد یک سیستم دفاع موشکی چندلایه است. لایه اول این سیستم در خاک امریکا (در آلاسکا و کالیفرنیا) مستقر شده است. انتخاب لهستان و چک به دلیل نزدیکی به مناطق اروپایی روسیه به منظور افزودن لایه دومی به لایه اول است؛ زیرا بهترین مکان برای رهگیری موشک‌های پرتابی از ایران، جنوب اروپاست.

- سیستم‌های موجود رهگیری امریکا در اروپا برای مقابله با تهدیدات موشکی احتمالی ایران کفایت و امریکا نیازی به تأسیسات جدید ندارد. سیستم‌های موجود پاتریوت و دفاع نهایی در ارتفاع بالا

(THAAD) برای این کار کفایت.

- تهدید موشکی ایران بیشتر از آنی است که

روسیه ادعا می کند. ضمن اینکه قصد ایران

برای ساخت موشک بالستیک بین قاره ای

در سال های آینده جدی است. ادامه

فعالیت های هسته ای ایران هم مؤید این امر

است. لذا روسیه نباید با دست کم گرفتن

تهدید ایران، سپر موشکی را ابزاری برای

مقابله با خود بداند.

- شرایط کنونی مساعدترین زمان برای

راه اندازی این سیستم جهت مقابله با

تهدیدات ایران است. با دستیابی ایران به

موشک بالستیک بین قاره ای امکان مقابله با

تهدیدات ناشی از آن کمتر می شود.

- تکثیر فناوری موشک بالستیک در

سال های گذشته روند پرشتابی داشته و در

آینده هم آمریکا قادر به جلوگیری کامل از

این امر نخواهد بود و لذا ایجاد سپر موشکی

برای مقابله با این تهدیدات عقلایی است.

- سیستم های موجود پاتریوت و THAAD

برای مقابله با تهدیدات موشکی ایران کافی

نیستند.

آمریکا واقعاً دنبال چیست؟

با فرض اینکه:

پاسخ های آمریکا به ادعاهای روسیه

- سیستم دفاع موشکی اروپایی در نهایت در

برنامه دفاع موشکی ناتو ادغام خواهد شد و

روسیه به شورای روسیه ناتو دسترسی دارد

و لذا نباید نگران پنهان کاری آمریکا باشد.

اقدامات آمریکا شفاف است.

- سطح پیشرفت فنی سپر موشکی اروپایی

در حدی نیست که قادر به رهگیری

موشک های بالستیک پیشرفته روسیه باشد.

ارتقاء سطح فنی این سیستم نیز هزینه بسیار

زیادی دارد که در حال حاضر آمریکا

برنامه ای برای آن ندارد.

- قدرت تشخیص رادارهای باند X آمریکا

۷۰ برابر بیشتر از قدرت تشخیص رادارهای

هشدار دهنده اولیه روسیه چه در آذربایجان

و چه در آرماویر است، لذا آمریکا نمی تواند

به پیشنهاد روسیه این رادارها را جایگزین

رادار چک کند.

- پیشرفته تر کردن سپر موشکی اروپایی در

آینده نیاز به توافق سیاسی آمریکا با لهستان

و چک دارد و با توجه به چالش های موجود

رسیدن به چنین توافقی آسان نیست.

ب- امریکا فعالیت های دفاعی موشکی و صلح آمیز هسته ای ج.ا.ایران را بهانه ای برای دستیابی به هدف خود یعنی تغییر موازنه قوای هسته ای به نفع خود در مقابل روسیه قرار داده است.

ج- روسیه بیشتر از آنکه نگران استقرار سپر موشکی باشد، نگران مکان استقرار آن است و لذا مخالفت روسیه با این اقدام هیچ ارتباطی به حمایت آن از ایران ندارد.

د- استقرار سپر موشکی در لهستان و چک به بهانه تهدید ایران فرصت مناسبی برای گسترش ناتو به سمت شرق و افزایش حضور نظامی امریکا در اروپاست.

ه- بهترین و کارآمدترین سیستم دفاع موشکی برای دفاع از امریکا سیستم چندلایه است. امریکا لایه اول را در آلاسکا و کالیفرنیا به بهانه مقابله با تهدیدات موشکی کره شمالی ایجاد کرده و در حال ارتقاء آن است. سپر موشکی لهستان و چک می تواند دومین لایه در دفاع موشکی ملی امریکا تلقی شود.

و- در دوره پس از ۱۱ سپتامبر، امریکا خیز بلندی به سوی یک جانبه گرایی در نظام بین المللی یا در بهترین حالت حفظ برتری

الف- ایران دارای سلاح هسته ای نیست و اساساً دنبال سلاح هسته ای نخواهد بود بنابراین طرح این گونه مسائل کاملاً بی اساس است.

ب- طرح این گونه مسائل اتهام به ایران است که در آینده دنبال سلاح هسته ای است.

ج- ایران موشک بالستیک بین قاره ای دوربرد نداشته و به خاطر شرایط موجود هم نیازی به ساختن آن ندارد.

د- سیستم های موجود دفاعی امریکا در اروپا برای مقابله با تهدید فرضی ایران کافیست.

ه- ایران دلیلی برای حمله موشکی به اروپا و امریکا ندارد، زیرا خصومتی با مردم اروپا و امریکا ندارد. ضمن اینکه اهداف ایران دفاعی است تا تهاجمی.

و- رهگیری موشک های فرضی ایران از جنوب اروپا هم ممکن است و اصراری به استقرار آنها در لهستان و چک نیست.

می توان نتیجه گرفت:

الف- هدف امریکا از استقرار سپر موشکی در لهستان و چک قطعاً مقابله با ایران نیست.

خود در این نظام برداشته است. قدرت نظامی استراتژیک روسیه تنها رقیب جدی نظامی آمریکا محسوب می شود. آمریکا برای افزایش قدرت خود نیاز به تضعیف قدرت نظامی موازنه کننده روسیه دارد. این کار با شیوه های مختلف نظیر ساخت سلاح های جدید هسته ای از سوی آمریکا، تشویق روسیه به کاهش زرادخانه های موشکی خود و نظیر اینها صورت می گیرد. در یک نگاه کلان استقرار سپر دفاع موشکی در اروپا نیز این هدف را دنبال می کند.

ج- مشارکت با روسیه در بهره گیری از سیستم های هشدار دهنده اولیه. انتخابات آینده ریاست جمهوری در آمریکا و روسیه تحولات داخلی در لهستان و چک، آینده توانمندی نظامی ج.ا.ایران و واکنش روسیه نقش مهمی در تحقق هریک از سناریوهای فوق دارند. شرایط کنونی علائم مشخصی در مورد تحقق یکی از سناریوهای فوق ندارد و مخالفان و موافقان سناریوها همچنان مواضع مختلف خود را تکرار می کنند.

منابع

سناریوهای پیش رو در مورد سپر موشکی اروپایی

1. Daniel Klepper, Lamb Frederick and Mosher David E. (January 2004) "Boost Phase Defense Against Intercontinental Ballistic Missile". **Physics Today**.
2. Wilkening Dean A. (12. 2004) "Airborne Boost-Phase Ballistic Missile Defense". **Science and Global Security**.
3. Obering Henry A. III. (8/2006) "US Ballistic Missile Defense Progress". **Military Technology**.
4. Hildreth Steven A. and Ek. Carl (July 25. 2007) "**Long-Range Ballistic Missile Defense in Europe**". CRS.
5. Hildreth Steven A. (July 19. 2005) "**Missile Defense: The Current Debate**". CRS.

در حال حاضر سه سناریوی کلی در مورد آینده سپر موشکی آمریکا در اروپا وجود دارد که عبارتند از:

الف- ادامه مسیر کنونی در استقرار سپر موشکی در لهستان و چک با وجود مخالفت های روسیه و افکار عمومی لهستان و چک؛

ب- پذیرش پیشنهاد روسیه در مورد تغییر مکان استقرار سپر موشکی از مرزهای

اروپایی روسیه به جنوب اروپا؛